

A felsőház működésének politikai hatásai a Horthy-rendszerben

SZEKERES TAMÁS

Bevezetés

A két kamarás törvényhozás Magyarországon évszázados hagyományokkal bír, ezt a tradíciót emelte ismét alkotmányos szintre a Bethlen-kormány javaslata alapján a Nemzetgyűlés 1926-ban. Az 1945-ig fennálló felsőház nem számított kuriózumnak a korszak Európájában, azonban összetétele és működését meghatározó elvei anakronisztikussá tették az intézményt. Emiatt a jelleg miatt válik érdekessé a felsőház rendszerben betöltött szerepe, ugyanis a törvényhozó hatalmi ág részeseként a második kamara jelentős feladatokkal bírt az alkotmányosság tekintetében, azonban szűkre szabott hatáskörei korlátozták mozgásterét, ami csökkentette a neki szánt stabilizáló súlyt.

Mindazonáltal a felsőházi képviselők kivették részüket a közéleti diskurzusból, még ha az alkotmányos megkötések és az érdekérvényesítés bonyolult labirintusai miatt nem is tudtak érvényt szerezni akarataiknak. Ebből a tényből kiindulva értékelhetjük marginális szereplőként a felsőházat, tekintetbe véve, hogy konzervativizmusa miatt alapvetően a fennálló politikai légkör megőrzésére törekedett, azonban az intézmény tevékenysége jóval sokrétebb volt a központi hatalom kiszolgálásánál, egyes állásfoglalásai és véleménynyilvánításai tanulságokkal szolgálnak.

Írásomban a második kamara politikai sajátosságait és az ellenforradalmi rendszerben elfoglalt helyét vizsgálom. Arra keresek választ, hogy a felsőház milyen mértékben és módon volt képes ellátni a képviseleti, illetve rendszerstabilizáló feladatait fennállásának majdnem két évtizede alatt, az ez idő közben lezajlott társadalmi és politikai változások közepette.

A két kamara

A kétkamarás törvényhozás fő legitimáló tényezője az eltérő képviseleti forma, a közvetlen képviseletet ellátó alsóház mellett a felsőházban a területi képviselet (például tartományok, régiók vagy önkormányzatok képviselői), illetve bizonyos, a társadalomban hagyományos gazdasági vagy politikai vezető helyet elfoglaló csoportok érdekérvényesítése (például egyház, arisztokrácia, agrárium, ipar vagy kereskedők képviselői) történik meg.¹

A felsőház hatáskörei a klasszikus értelemben vett törvényhozói feladatokból eredeztethetőek: elsődleges a kormány ellenőrzése a hatalommegosztás biztosítása érdekében, azonban ez a hatáskör a huszadik századra átkerül a képviselőházhoz azzal az indokkal, hogy ha mindkét kamara ellenőrzi a

¹ TRÓCSÁNYI – SCHANDA 2014, 246.

kormányt, az instabilitáshoz vezethet. Természetes hatáskör a törvényhozás, ami egy két kamarás rendszerben a jogszabályok több körös elfogadását jelenti, ami magasabb színvonalú törvényhozási folyamatot eredményez.² A felsőház egy alkotmányossági, illetve célszerűségi ellenőrzést is megjelenít a törvényhozásban, ami nem csak a kormány, hanem az alsóház ellenőrzését is jelenti, alkotmányos garanciával biztosítva a rendszer jogszerű működését.³ A második kamarához kapcsolódó különös szabályozás alá eső hatáskör a költségvetés elfogadása, amely törvény tárgyalásának eltérő módjára a hazai rendszer mellett számos külföldi példa is adott.⁴

A két kamarás törvényhozás világszerte elterjedt intézmény, elsősorban a szövetségi államok jogrendszerére jellemző. A tárgyalt időszakban Európán belül csak a Balkánon nem jelenik meg, a kontinensen ekkor a demokratikusan megválasztott, szenátus jellegű felsőházak működtek.⁵

A második kamara Magyarországon

Magyarországon a kétkamarás törvényhozás számít a hagyományos parlamentáris formának, 1608 és 1918 között folyt így a magyar jogalkotás első megszakítás nélküli szakasza. 1608-tól felső- és alsótábla néven működött a két kamara, 1849-ben „főrendi tábla” és „képviselők táblája” elnevezést kapott a két ház, a törvényhozás 1885. évi reformjától pedig „főrendiház”, illetve „képviselőház” néven szerepeltek az alkotmányos rendszerben.⁶ Érdemes kiemelni, hogy a két kamarás berendezkedés hagyományos legitimitációja olyan erővel bírt, hogy a 19. század során végbement több reformhullám alatt sem merült fel az átállítás lehetősége az egykamarás törvényhozásra.⁷

1848-tól többször szélesítették a felsőház hatásköreit, bírói feladatkörökkel felruházva a képviselőket: a képviselői vád alá helyezett miniszterekről a főrendiház tagjaiból alakult bíróság ítélt. A dualizmus évei alatt a második kamara bírói hatásköreit több alkalommal tovább bővítették, így a század végére a számvevőszék elnöke, az ítéletáblák elnökei és alelnökei, a Kúria elnöke és másodelnöke, ítéltbírói, a koronaügyész, valamint a közigazgatási bíróság ítéltbírói fölött is a felsőház tagjai hoztak ítéletet.⁸

Bár a második kamara eltörlése nem került napirendre, megújítására, illetve összetételének a kor kihívásaihoz igazítására történt egy kísérlet 1885-ben: arányosították a képviselői helyek megszerzésére irányuló szabályozást, kikerültek a felsőházból a főispánok, illetve több értelmiségi és középosztálybeli kapott helyet, míg az egyházak képviselője is arányosabbá vált.⁹

² TRÓCSÁNYI – SCHANDA 2014, 247.

³ TAKÁCS 1995, 68.

⁴ SZABÓ 2013, 628.

⁵ DEZSÓ 1991, 89.

⁶ HAJTÓ é.n.

⁷ SZILÁDI 2015.

⁸ TAKÁCS 1995, 66.

⁹ PÜSKI 2000, 11.

A reform azonban nem tudta felfrissíteni a főrendiházat, továbbra is megmaradt az intézményben az arisztokrácia túlsúlya, vagyis a második kamara a korszak liberális reformjainak ellenfeleként jelent meg, aminek hatására az állandóság és a stabilitás jelképének szánt szerepe egyre inkább kiüresedett a századfordulóra, elvesztette funkcióját, ülései formálissá váltak, kikerült az ülésteremből a valódi vita, a törvényjavaslatok módosítások nélküli elfogadása jellemezte a főrendiház tevékenységét.¹⁰ Az intézmény munkájában már ebben az időszakban is meghatározó volt a konfliktuskerülés a kormánnyal szemben, annak ellenére, hogy az alkotmányos berendezkedés szerint a kormányzatnak számolnia kellett a második kamara állásfoglalásával is. A főrendiház inaktivitásának kialakulásában közrejátszott az az 1848 után egyre erősödő folyamat, melynek keretein belül az erősebb legitimitációval bíró képviselőház kapott nagyobb szerepet a törvényhozásban, a főrendiház pedig az esetek túlnyomó többségében nem akadályozta a törvények elfogadását, ami összekapcsolódott azzal, hogy a második kamara tevékenységét nem befolyásolták a pártviszonyok, az intézmény a pártok felett álló szervként tekintett saját magára.¹¹

A főrendiház belegegyező hozzáállásának ellenpéldájaként szolgált 1894-ben a polgári házasság törvénybe iktatásának kérdése. Az 1885-ös reform után is nagy befolyással bíró egyházi vezetők és főrendi származású képviselők leszavazták az állami házasság bevezetésére vonatkozó törvényjavaslatot,¹² amire a kormány különleges választ adott: a reform értelmében az uralkodó 50 tagot nevezhetett ki a második kamarába, amely létszám a vita idején nem volt teljesen feltöltve. A Wekerle-kormány ezért Ferenc Józsefhez fordult újabb képviselők kinevezése okán, azonban az uralkodó nem támogatta olyan mértékben a polgári házasság törvényi bevezetését, hogy e kérdés miatt „felhígítsa” a főrendiházat. A kormány más eszközhöz fordult, benyújtotta lemondását, minek hatására a második kamara, ha csekély többséggel is, de megszavazta a polgári házasságról szóló törvényjavaslatot egy esetleges kormányválság elkerülése érdekében.¹³

A magyarországi kétkamarás törvényhozás folytonosságát (számos hagyományos intézmény mellett) az első világháborút lezáró radikális átalakulás törte meg, azonban az Osztrák-Magyar Monarchia intézményeinek széthullása közepette a főrendiház különleges szerepet töltött be, ugyanis nem oszlott fel, hanem 1918. november 16-án határozatlan időre felfüggesztette tevékenységét, tehát hivatalosan nem szűnt meg a második kamara, hanem átmeneti „szünetre” vonult.¹⁴

¹⁰ PÜSKI 2000, 12.

¹¹ SZALAI, 2013, 71.

¹² HERGER 2006, 97.

¹³ SZABÓ 2008, 52–53.

¹⁴ SZILÁDI 2015.

A felsőház újjászervezése

A két kamarás rendszer visszaállításának felvetésére 1920-ig kellett várni, amikor az éppen berendezkedő ellenforradalmi rendszer a dualizmus kori politikai hagyományok folytatásának szimbólumaként ismét két házzal képzelte el a magyar törvényhozást, a tradíciók legitímáló ereje mellett a nemzetközi példákra alapozva az intézmény politikai elismerését. Az 1920-ban összeült Nemzetgyűlésen merült fel konkrétumként a második kamara újbóli felállítása, azonban a kormány által az országgyűlés felsőházáról szóló, 1921. július 20-án benyújtott törvényjavaslat elbukott a törvényhozók ellenállásán¹⁵ a dualizmus intézményeihez kötődő konzervatív szellemiség hazai, illetve a Habsburg-restauráció nemzetközi elutasíttósága miatt. A javaslat elbukásához hozzájárult az a tény, hogy a Nemzetgyűlés nem akarta megosztani törvényhozói hatásköreit, a pártok pedig politikai súlyuk csökkenéseként értelmezték volna felsőház megalakulását, mert bár abban kiegyeztek a politikai szereplők, hogy helye van a politikai rendszerben a két kamarának,¹⁶ azonban nem a dualizmus alatt is fennálló formában, hanem egy modernizált, demokratikusan megválasztott, szenátus jellegű intézményt fogadott volna csak el a Nemzetgyűlés. A törvényjavaslat kedvezőtlen fogadtatását betetőzték IV. Károly visszatérési kísérletei, melyek hatására a következő évekre a két kamarás jogalkotás kérdése a restauráció árnyéka miatt teljes mértékben lekerült a napirendről.¹⁷

A második kamara újjászervezése a bethleni konszolidáció megvalósulásával válhatott ismét realitássá, 1925-ben a választójogi reformhoz kapcsolódóan került újra törvényhozási szintre a kérdés, amely hosszadalmas vitát eredményezett. A törvényjavaslat elfogadásának folyamatát a liberális és szociáldemokrata képviselők ellenállása nyújtotta el, a második kamara visszaállítását e honatyák arisztokrácia- és Habsburg-ellenességük miatt utasították el, a korszerűtlen intézmény helyett az általános, titkos és egyenlő választójog bevezetése mellett foglaltak állást. Érdekes vonása volt a vitának, hogy egyesült balpárti képviselők, például Hegymegi Kiss Pál és Fábíán Béla beleegyeztek volna a felsőház visszaállításába azzal a feltétellel, ha ugyanakkor bevezetik az általános választójogot is.¹⁸

A legitimisták egészen más megközelítés szerint kritizálták a felsőház visszaállítását szorgalmazó törvényjavaslatot: a népes politikai csoportosulás jogértelmezése szerint a Nemzetgyűlés egyetlen feladata a jogfolytonosság újratermelése volt a forradalmak után. E megközelítés szerint a Nemzetgyűlésnek csak az ideiglenes intézmények létesítése tartozott a jogkörébe, ha bármiben túllépte ezt, azt a történeti alkotmány megsértéseként értelmezték. A legitimisták szerint a felsőház alkotmányos kérdéséről csak a jogfolytonosság tényleges biztosításával, a világháború és a forradalmak előtti

¹⁵ SZABÓ 2013, 623.

¹⁶ PÜSKI é.n.

¹⁷ BOROS – SZABÓ 1999, 333.

¹⁸ RUSZOLY 2002, 269.

választójog szerint megválasztott új országgyűlés két kamarája dönthetett jogszerűen.¹⁹

Apponyi Albert nem csak a Nemzetgyűlés jogi helyzetét kérdőjelezte meg a felsőházzal szembeni törvényjavaslat vitájában, hanem a munkásság képviselői hiányát is megemlíti a jogszabálytervezetből. Utóbbi azonban olyan formán tette szövé, hogy közben kiemelte, a szakszervezeteket nem tartja alkalmasnak e feladat ellátására. *„Nincs még kellőleg megérlelve az a gondolat, hogyan juttassuk valóban reprezentatív képviselőkhöz a nagy gazdasági érdekköröket és teljesen nélkülözöm — amit pedig nem tartok nélkülözhetőnek egy modern felsőház keretében, ahol egyáltalában érdekképviseleti gondolat van — a munkásság szervezeteinek képviselőit, akiket a javaslat teljesen mellőz és kihagy. [...] De még nem látom, nem ismerem a munkásságnak azt a szervét, amelyet meg lehetne bízni ezzel, amelynek megkonstruálása szintén meg kellene, hogy előzze az érdekképviseleti alapon megszervezendő tényezők beillesztését”* – fogalmazott Apponyi.²⁰

A Fajvédő Párt támogatta a felsőház visszaállítását, egyetértett bizonyos számú képviselői helyek születési alapon történő kiosztásával is, viszont ezt a jogot csak a magyar származású arisztokrata családoknak adták volna meg, valamint a zsidók képviselőit nem vallási, hanem faji alapon képzelték el.²¹

Az új felsőház jellege

A Bethlen-kormány végül sikerült elfogadtatnia a törvényjavaslatot, amely több módosítással az 1926. évi XXII. törvénycikk formájában ismét a magyar alkotmányos berendezkedés részévé tette a felsőházat. A 249 fő új intézménybe méltóság betöltésével, közvetett választás útján vagy a kormányzói kinevezés által lehetett bejutni.²²

Méltóság alapján kerültek be a törvényhozásba az ország zászlósi (amennyiben e méltóságukat a törvény nem szüntette meg), a két koronaőr, a Kúria elnöke és másodelnöke, a közigazgatási bíróság elnöke és másodelnöke, a budapesti ítélőtábla elnöke, a koronaügyész, a honvédség főparancsnoka, valamint a Magyar Nemzeti Bank elnöke. Szintén méltóságuknál fogva a felsőház tagjai lettek a katolikus, református, az evangélikus, az unitárius, a görög keleti, illetve az izraelita vallás képviselői.

Választás útján a hercegi, grófi és bárói családok tagjai, a vármegyei és a városi törvényhatóságok küldöttei és különböző társadalmi csoportok (a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, tudomány, művészet, közművelődés területeiről, de kaptak képviselői helyeket az ügyvédi, közjegyzői, mérnöki kamarák, a vitézi szervezet, illetve a budapesti áru- és értéktőzsde is) kerülhettek be. A választott képviselők mandátuma 10 évre szólt, azonban a tagok felét öt év

¹⁹ KARDOS 1987, 136.

²⁰ NEMZETGYŰLÉSI NAPLÓ 1922-26 XLV. kötet 400.

²¹ BOROS – SZABÓ 1999, 339.

²² 1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról.

múlva újraválasztották, hogy ezzel biztosítsák a választótestületi csoportok képviselőinek folyamatosságát. A felsőházi képviselőség feltétele volt a 10 évi magyar állampolgárság és a magyar nyelv ismerete, valamint a képviselőház tagjává való megválaszthatóság feltételeinek való megfelelés, az életkor kivételével, melyet a második kamara esetében 35 évre emeltek. Az arisztokraták esetében a földadó mértékéhez is kötötték a megválaszthatóságot, amely 2000 pengő befizetését jelentette, doktor, bíró, ügyvéd vagy mérnök végzettséggel rendelkezők, illetve az MTA tagjai esetében 1000 pengőben határozták meg a földadó mértékét.

A felsőház képviselőjének nevezhetett ki Horthy Miklós kormányzó további negyven főt, élethosszig tartó mandátummal. A kinevezhető negyven fő létszáma a területi revíziót követően nyolcvanhétre emelkedett, azonban ezek a helyek az esetek meghatározó többségében betöltetlenül maradtak.²³

A felsőház összetételének érdekes ellentmondásaként említhető az a tény, hogy az arisztokraták között a Habsburg-ház tagjai is képviselői helyet kaptak a kamarában, annak ellenére, hogy az uralkodói ház trónfosztását törvény mondta ki 1921-ben.²⁴ Az uralkodói jogától megfosztott egykori királyi család tagjainak alanyi alapú jelenléte a jogfolytonosságot szimbolizáló törvényhozó intézményben jól mutatja a „király nélküli királyság” furcsa államformájának működési sajátosságait.

A dualizmus korához képest az intézményen belül csökkent az arisztokrácia aránya, képviselőhez jutottak az ipar és a kereskedelem képviselői, azonban a parasztság csak látszathelyeket kapott, az ipari munkásság pedig egyáltalán nem jelent meg a második kamarában. A felsőház összetételét meghatározta, hogy elsősorban a közéletben vezető pozíciókkal bíró személyek jutottak be.²⁵

Szám szerint az arisztokrata képviselők aránya az 1918 előtti 70% felettiről 30% alá csökkent, míg a középrétegek 40%-os képviseléssel bírtak a felsőházban, ehhez képest kapott a parasztság 2–3% közötti arányt, míg a munkásság képviselőinek aránya a 2%-ot sem érte el.²⁶

A felsőházi tagsági összetételének viszonylagos, legalábbis a korábbi időszakokhoz mért sokszínűsége többes cél szolgált. Egyrészt az egyházi méltóságok részvétele erőteljesen hozzájárult XIII. Leó pápa *Rerum Novarum* című enciklikájában megfogalmazott hivatásrendi képviselő alkalmazásának bevezetéséhez. Másrészt a törvényhatóságok és társadalmi csoportok képviselőinek beemelésével a törvény megpróbálta kivédeni a szélesebb rétegek köréből várható ellenállást.²⁷ A felsőház törvényhozó tevékenységének érdeképviseletre történő alapozása Ferdinandy Gyula belügyminiszter nevéhez köthető,²⁸ aki elsőként foglalkozott a felsőház összetételével. Célja volt az

²³ RUSZOLY 2002, 287.

²⁴ SZALAI 2013, 71.

²⁵ PÜSKI é.n.

²⁶ ROMSICS 2010, 229.

²⁷ TAKÁCS 1995, 66.

²⁸ RUSZOLY 2002, 211.

intézmény megreformálása a dualizmus korához képest, így az ő javaslatára kaptak nagyobb súlyt a törvényhatóságok küldöttei, a szakmai érdekképviselő (kamarák) megbízottai, illetve a tudományos intézmények képviselői a főrendekkel, világi és egyházi méltóságokkal, valamint a kinevezett tagokkal szemben, mivel Ferdinandy értelmezése szerint a felsőház az alsóház hibáinak korrigálására szolgál.

A második kamara képviseleti helyeinek társadalom felé történő korlátozott megnyitását kritikus hangok kísérték, melyek szerint az érdekképviselő ilyen formája az olasz fasiszta korporatív rendszer átültetése a magyar törvényhozásba. A bírálókat alapját kikezdte az a tény, hogy a felsőházban továbbra is az arisztokrácia akarata érvényesült, a szélesebb társadalmi rétegek pedig olyan kis arányban kaptak képviseleti helyeket, hogy azok csak szimbolikus megjelenést tudtak biztosítani, tehát egyáltalán nem beszélhetünk a felsőház esetében fasiszta korporatív jellegéről.²⁹

A felsőház a képviselőház egyenlő ellensúlyaként jelent meg a rendszerben, valamint gazdasági csoportok, egyesületek közvetlen képviselőként szolgált, mivel ezek a körök közvetlen választással nem kaptak a társadalom működésében megjelenő súlyuknak megfelelő helyet a törvényhozásban.³⁰ A gazdasági csoportok, illetve társadalmi szervezetek közül azonban csak azok kaphattak képviselőt a második kamarában, melyek jó kapcsolatot ápoltak a kormánnyal és hozzájárultak a politikai rendszer fenntartásához, ami erősítette a felsőház antidemokratikus legitimációs deficitjét a képviselő torzítása által.³¹ E tényező hivatalos indoklása a politikai radikalizmus terjedésének megakadályozását emelte ki, ami egy konzervatív intézmény esetében jogos felvetés, azonban a szociáldemokratákhoz köthető szakszervezetek képviselőből történő kimaradását eredményezi.³² Nem volt szükség azonban e szervezetek kitiltására a második kamarából, ugyanis a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek is saját elhatározásból utasították el a felsőházi részvételt.³³ A munkásszervezetek mellett olyan társulások is kimaradtak az első törvényi szabályozás értelmében, mint például az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesület, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Gyáriparosok Országos Szövetsége vagy az Országos Munkásbiztosító Intézet. Ezen szervezetek később külön törvény útján jutottak felsőházi képviselőhöz.³⁴

A felsőház hatáskörei az 1925-ös kezdeményezés szerint örökletesek voltak a főrendiháztól, sőt, a törvényalkotók az intézmény jogosítványainak bővítését kezdeményezték, azonban a hatályos törvényben a hatáskörök szűkültek a

²⁹ RUSZOLY 2002, 286.

³⁰ PÜSKI é.n.

³¹ PÜSKI 2000, 22.

³² 1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról.

³³ PÜSKI 2000, 34.

³⁴ 1928. évi XIII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. XXII. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről.

hagyományokhoz képest,³⁵ kétszeres visszaküldési vétóval rendelkezett, tehát nem volt egyenrangú a képviselőházzal, mivel harmadik olvasatra az alsóház akarata érvényesült. A második kamara vétójoga mindezek mellett fontos tényezője volt az alkotmányos rendszernek, ugyanis a felsőház egyensúlyozó funkciójához kapcsolódott az a körülmény is, hogy a kormányzó törvényvisszaküldési joga szűkült a király korábbi hasonló jogköreihez képest. A felsőház vétójoga még korlátozott formában is ennek a jogkörcsökkenésnek az ellensúlyaként jelent meg, egy plusz szintet hozva be a törvényalkotási folyamatba.³⁶

Külön szűkítés vonatkozott a felsőházra a költségvetési törvény elfogadását illetően, ugyanis amíg a többi törvény esetében fél év határidőt kapott a második kamara döntése meghozatalára, addig a költségvetés esetében ez az idő csak egy hónapot jelentett, ráadásul ez csupán egyszeri visszaküldésre vonatkozott, ami az 1848-as törvények hagyományának továbbvitelét jelentette.³⁷ A dualizmus kori szabályozásokhoz képest szűkített hatáskör nem csak az alsóház, illetve a pártok saját hatalomféltésének eredménye volt. A Bethlen-kormány is újragondolta saját korábbi javaslatát, egyrészt azért, mert a miniszterelnök tartott attól, hogy ha a felsőház abszolút vétójoggal rendelkezik, akkor a két kamara esetlegesen elhúzódó konfliktusa politikai válságot idézhet elő. Másrészt a rendszer konszolidációja miatt a kormány helyzete is megszilárdult, tehát nem volt szüksége egy túlzottan erős felsőház támogatására.³⁸

Összességében ez azt jelenti, hogy hiába szánta a Bethlen-kormány a képviselőház szakmailag megalapozott, konzervatív ellensúlyának a felsőházat,³⁹ az alsóház képes volt a második kamara tiltakozása ellenére is keresztülvinni az általa preferált törvényjavaslatot.⁴⁰ Mindemellett viszont ki kell emelni a jogszabály azon rendelkezését, miszerint a felsőházat nem oszlathatta fel a kormány, mint az alsóházat, ami előnyt biztosított a második kamara számára.⁴¹ Az alsó- és a felsőház egyensúlyának a képviselőház javára történő felszámolásához a brit Lordok Házának 1911-es szabályozása szolgáltatta a nemzetközi példát.⁴²

A második kamara a rendszer stabilizátoraként jelent meg a Horthy-korszakban, egy konzervatív fékként szolgált, ami a demokratizáló reformtervekkel és a szélsőjobboldali diktatórikus törekvésekkel szemben is védte a fennálló berendezkedést, biztosítva a hatalommegosztás eredendően liberális elvét.⁴³ A réteg- és csoportérdekek képviselete által a felsőház feladatkörei közé tartozott továbbá a kompromisszumteremtés és a különböző

³⁵ SZABÓ 2013, 624.

³⁶ BOROS – SZABÓ 1999, 336.

³⁷ RUSZOLY 2002, 288.

³⁸ SZALAI 2013, 72.

³⁹ PÜSKI 2010, 725.

⁴⁰ ROMSICS 2010, 229.

⁴¹ SZALAI 2013, 72.

⁴² RUSZOLY 2002, 288.

⁴³ PÜSKI é.n.

elitek együttműködésének segítése is, mely hatáskör a kiegyensúlyozottabb törvényhozást kívánta szolgálni a képviselőházzal szemben.⁴⁴

A felsőház munkamódszerét meghatározta, hogy a képviselők pártoktól függetlenül, saját, társadalmon belül betöltött pozícióik alapján kerültek be az intézménybe, többségük nem volt párttag, tehát egyéni véleményük érvényesült. A képviselők saját magukat sem tartották a klasszikus értelemben véve politikusnak, ha fejtettek is ki komolyabb közéleti tevékenységet, azt nem a második kamarában tették. A felsőházi képviselők többségének nem volt programja, nem jelentek meg a sajtóban, a felsőház munkája szempontjából lényegi döntések kapcsolati tőkéjük felhasználásával, az üléstermen kívüli informális tárgyalásokon születtek meg.⁴⁵

E jellegből adódóan a felsőház konzervativizmusa hajlamosnak mutatkozott merevségbe átesni, a rendszer fenntartása olyan célként állt fenn a haszonélvezői szempontjából, amely felülírta a kor társadalmi problémáinak megoldására való törekvést. Jellemző volt a képviselőkre egy elitista felelősségtudat, ami a diktatúra és tömegdemokrácia egyidejű elutasításával és szociális érzéketlenséggel párosult.⁴⁶

Erőviszonyok az üléstermen belül

A felsőház konzervatív vonásait illetően egy bizonyos életkorban megjelenő sajátossága is megmutatkozott abban, hogy a nagy létszám ellenére a dualizmus alatt szocializálódott politikusok szűk köre határozta meg a döntéshozási folyamatokat, tehát nem jelentett komoly változást az arisztokrácia arányának csökkenése a dualizmus időszakához képest.⁴⁷ Ettől a jellegtől függetlenül azonban a törvényjavaslatokról folytatott vitákban szóhoz jutottak olyan képviselők is, akik nem teljes mértékben a 19. századi elit világnézetét vallották, hanem radikálisabb lépések megtételére sarkallták a törvényhozókat, viszont az intézményt uraló tekintélyelv megakadályozta e vélemények érvényesülését.

A felsőház, mivel nem a politikai élet és a közéleti viták fő porondjaként jelent meg a rendszerben, kettős funkciót töltött be az egyes politikai szereplők szempontjából: egyrészt a sikerességük csúcspontján túljutó, egyre lejjebb csúszó politikusok számára menedékhelyet, kapaszkodót jelentett, hogy ne essen ki teljesen a közélet történéseiből. Másrészt a kormány által a hatalom közelében nem szívesen látott személyek eltávolításának eszközéül szolgált a „fel felé buktatás”, vagyis a kisebb politikai súllyal bíró felsőházba történő száműzés.⁴⁸

Az egyes politikai csoportok felsorolása előtt ki kell emelnem, hogy mivel a felsőház padosoraiban a frakciófegyelem és a párhűség nem játszott kiemelt

⁴⁴ PÜSKI 2000, 18.

⁴⁵ BOROS – SZABÓ 1999, 341.

⁴⁶ PÜSKI 2000, 93.

⁴⁷ PÜSKI 2000, 24.

⁴⁸ BOROS – SZABÓ 1999, 341.

szerepet, az egyéni vélemények és aktivitások alapján lehet csoportosítani a törvényhozókat.

A politikai hovatartozást illetően szám szerint a legitimisták adták a legtöbb képviselőt a felsőházban, azonban a szervezetlenségükből adódóan nem tudtak egységesen fellépni a törvényhozói munka során, így nem szereztek érvényt számbeli fölényüknek.⁴⁹ Kicsi hatékonyságukhoz hozzájárult az egységes program és a társadalmi bázis hiánya is. A legitimisták a Gömbös-kormány alatt aktivizálódtak, amikor Adolf Hitler hatalomra jutása miatt a nyugat-európai politikai körökben felmerült a Habsburg-restauráció a nemzetiszocializmus ellenszereként, azonban a Habsburg-ház visszatérésének elmaradása a legitimisták politikai lehetőségeit is korlátozta.⁵⁰

A második kamara aktív résztvevői közé tartoztak az agrárius politikusok, mint például Somssich László vagy Hadik János,⁵¹ akik harcias szószólóként alakították a felsőház munkáját. Az intézmény elitista jellege miatt az agráriusok esetében is nagybirtokosok jelentették a képviselőket, ám esetükben már megjelenik az „ellenzékieskedő” jelző, mivel felszólalásaikban kritikát fogalmaznak meg. Például Klebelsberg Kuno oktatási programjáról azt tartották, hogy sokat költ a felsőoktatásra és a kutatásra. *„Erről én nem tudok semmit, hanem igenis tudom azt, hogy voltunk többen, akik azt állítottuk, hogy agrárállamban a kenyérnek van legalább is annyi jogosultsága, mint a kultúrának. Voltunk többen, akik azt mondtuk, hogy a kultúrfőlényt nem lehet üres gyomrokra és lapos erszényekre felépíteni”* – támadta Klebelsberg programját Széchenyi Aladár egyik felszólalásában.⁵²

A gazdasági válság begyűrűzése hazánkba, illetve a két világháború között szinte folyamatosan napirenden lévő földkérdés biztosította azokat a témákat, melyek kiválthatták az agráriusok aktivitását, illetve a radikálisabb lépések követelését a részükről, viszont érveiknek nem tudtak érvényt szerezni, módosítási javaslatokat leszavazta a felsőházi többség, azzal az indokkal, hogy kezdeményezéseik túlságosan beruházás- és erőforrás-igényesek.⁵³

Szintén a felsőház aktívabb csoportját jelentették az ipari és pénzügyi körök képviselői, akik elsősorban az agráriusokkal folytatott vitáikkal hívták fel magukra a figyelmet, azon nézeteltéréssel, miszerint a parasztság vagy a munkásság előnyét szolgáló módosításokat szavazzanak meg a honatyák. Alacsony számuk miatt ezen képviselők véleménye súlytalan maradt a törvényhozásban, így nem tudták ellátni a nekik szánt érdekképviseleti feladatot.⁵⁴

Az 1930-as években a szélsőjobb előretörésével e politikai erő képviselői megjelentek a felsőházban, azonban számbeli hátrányuk és a tekintély hiánya

⁴⁹ PÜSKI 2000, 35.

⁵⁰ KARDOS 1987, 202.

⁵¹ PÜSKI 2000, 50.

⁵² FELSŐHÁZI NAPLÓ 1927-35. II. kötet, 293.

⁵³ PÜSKI 2000, 61.

⁵⁴ PÜSKI 2000, 170.

miatt a második kamarában nem tudtak olyan hatalomra szert tenni, mint az alsó táblában. A szélsőséges erők erősödésével a felsőház rendszeren belüli funkciója is változott: míg a húszas években a baloldali demokratizálási kísérletek ellensúlyaként hozta létre a Bethlen-kormány, egy évtizeddel később már a szélsőjobboldali hatalomcentralizáció ellenfeleként funkcionált,⁵⁵ az alkotmányvédelem jelszavával. A felsőház ellenállásának letörése érdekében a képviselőház nemzetiszocialista többsége a második kamara gyökeres átalakítását, illetve megszüntetését tervezte, azonban a háborúba sodródó országban ez az intézményi átalakítás már nem kapott helyet a politikai napirenden.⁵⁶

A felsőház helye a rendszerben

A második kamarát a korszakban folyamatosan kritikák érték a képviselőház részéről a legitimációs deficitje miatt. A felsőház a közvetlen választás hiányát a képviselők műveltségének, szakmai tudásának és a társadalmon belül meghatározó szerepet betöltő csoportok törvényhozásbeli képviseletének hangsúlyozásával igyekezett pótolni, a kiterjesztett választójoggal szembeni szakszerű felülvizsgálat jegyében,⁵⁷ de ezen indokok ellenére hátrányban volt a közvetlen képviseletet ellátó alsóházzal szemben. A konzervativizmust elvető politikai csoportok a felsőház átalakítását javasolták, a jobboldali ellenzék konzultatív testületté akarta alakítani vagy eltörölni, míg a baloldal az intézmény demokratizálását és a tömegek felé történő megnyitását kezdeményezte, viszont ebből az irányból nem merült fel a felsőház megszüntetése, mivel a baloldali politikusok szövetségesként tekintettek a stabilitást jelentő szerve.⁵⁸

Szűk hatásköre miatt a második kamara függött a kormány támogatásától, melyhez lojális, de kritikától nem mentes viszony fűzte. A felsőházban számos kérdést illetően ellenzéki hangulat uralkodott, a képviselők kritizálták az eléjük kerülő javaslatokat, azonban ha a két kamara között nézeteltérés lépett fel, és a kormány nem támogatta a felsőház alternatíváját, akkor az visszalépett a vitától a képviselőház javára.⁵⁹

A végrehajtó hatalom felé megfogalmazott kifogások is a szavak szintjén maradtak a felsőház részéről, ugyanis ha szavazásra került a sor, már elmúlt az ellenzéki hangulat. Ezt a lojalitást bizonyítja, hogy a törvényjavaslatok tárgyalása során a felsőházi képviselők csupán egyes tárcákat illeltek kritikával, mint például az oktatást vagy a földművelésügyet, azonban a teljes kormányt nem. A kormány törvényjavaslatait elfogadták a képviselők, ha meg is szavaztak egy módosítást, az kisebb változásokat tartalmazott, nem átfogó eltéréseket. *„A harmadik ok, amiért megszavazom a költségvetést, az, hogy mi itt in camera*

⁵⁵ PÜSKI é.n.

⁵⁶ PÜSKI 2010, 736.

⁵⁷ BOROS – SZABÓ 1999, 336.

⁵⁸ PÜSKI 2000, 93.

⁵⁹ PÜSKI 2010, 734.

charitatis kellemetlen dolgokat mondhatunk egymásnak, azonban, t. Felsőház, hogyha a revízió kérdésében eredményeket akarunk elérni. kifelé pártra, osztályra, felfogásra való tekintet nélkül, lehetőleg egységes frontot, lehetőleg tömör egységet kell mutatnunk? – fogalmazta meg a kormány és a felsőház viszonyát Széchenyi Aladár.⁶⁰

Nagy jelentőséget kapott ez a jelleg a második Teleki-kormány idején, amikor a földkérdés, illetve a zsidókérdés is ellenállást váltott ki a felsőház részéről, a tiltakozásnak azonban nem adtak hangot, mivel a konzervatív kormányra, főként a kormányfőre (aki korábban maga is a felsőház képviselője volt) szövetségesként tekintett a felsőház a politikai szélsőségekkel szemben.⁶¹ Kiváló példa erre Szontagh Jenő egy nyilatkozata a költségvetés 1937-es vitájáról, mely így szól: „*Most már arról kellene nyilatkoznom, hogy elfogadom-e vagy nem fogadom el a költségvetést. Éppen annál a nagy tiszteletnél fogva, amellyel a miniszterelnök úr és a kormánynak majdnem minden tagja iránt viseltetem, ha arról volna szó, hogy csak az én szavazatomon múlik, hogy törvény lesz-e ez a költségvetés vagy nem, őszintén megmondom, megszavaznám. (Derültség.) Miután azonban nem ezen múlik, így az én elvi és politikai meggyőződéselem épségben tartása mellett nem vagyok abban a helyzetben, hogy a költségvetést elfogadjam.*”⁶²

A felsőház munkásságát alapvetően a konfliktuskerülés jellemezte, 1927 és 1944 között összesen 25 alkalommal küldtek vissza törvényjavaslatot a képviselőháznak.⁶³ Viszont ha második olvasatban sem született kompromisszum, akkor a vita eldöntéséhez létrehozott különbizottságokban a felsőház visszavonult, engedve az alsóház akaratának.⁶⁴ A meghátrálásokban jelentős szerepet játszott a kormányhoz való lojalitás, illetve a rendszer nyugalmanak biztosítására irányuló igény, de ezek mellett olyan pragmatikus indokok is álltak a felsőházi képviselők kompromisszumkészségének háttérében, mint a felsőház szűk hatásköre miatti alkotmányos hátránya és társadalmi bázisának hiánya a képviselőházzal szemben. Az ország nyugalma szem előtt tartó beleegyező hozzáállása miatt a felsőházat az 1940-es években túlzott passzivitással és a rendszer cserbenhagyásával vádolták.⁶⁵

Jelentősebb vitatémák

A második kamara szűk hatásköre miatt nem volt képes meghatározó módon befolyásolni a két világháború közötti politikai élet folyamatait, de a törvényhozás szerveként számos vitából kivette a részét, ezek közül röviden emelnék ki három ügyet: a felsőház saját helyzetét is befolyásoló alkotmányosság témáját, az agrárius képviselők aktivitásának fókuszpontját

⁶⁰ FELSŐHÁZI NAPLÓ 1927-35. V. kötet, 219.

⁶¹ FELSŐHÁZI NAPLÓ 1935-40. IV. kötet, 118.

⁶² FELSŐHÁZI NAPLÓ 1935-40. II. kötet, 216.

⁶³ PÜSKI 2010, 735.

⁶⁴ PÜSKI 2010, 731.

⁶⁵ PÜSKI 2000, 120.

jelentő földkérdést, illetve a rendszer jobbratulódásának egyik fő mértékadó ügyét, a zsidótörvényeket.

Alkotmányosság

A felsőház az ellenforradalmi rendszer politikai berendezkedésének védelme jegyében igyekezte megőrizni az 1920-as évek első felében létrejött alkotmányos kereteket, a választójog tekintetében ellenezte a titkos szavazás bevezetését, a demokratikusabb választási rendszerre a tömegek diktatúrájának lehetőségeként tekintett. „*Végeredményben ki kell jelentenem, hogy képviselőválasztásnál soha még olyan lélektiprás, olyan embervásár, az erkölcsi törvényeknek és emberi jogoknak olyan lábbal tiprása nem történt, mint most ennél a választásnál. Ez igazi választási tatárjárás volt, amelyre még majd dédunokáink is vissza fognak emlékezni*” – összegezte Széchenyi Aladár az 1935-ös idő előtti országgyűlési választások tanulságait.⁶⁶

E hozzáállás alapját nem csak a felsőház kormánypártisága adta, hanem a saját pozíciójának megerősítésére történő törekvés is, hiszen egy általános és titkos választójogon alapuló szavazás eredménye gyökeresen megváltoztatta volna a politikai közeget, többek közt a felsőház összetételét is. Ezt a félelmet bizonyította az 1939-es képviselőházi választás is, melyen előtörttek a nemzetiszocialista erők.⁶⁷

Szintén az 1939-es választás eredménye volt az, ami betetőzte az 1930-as évek alatt megvalósuló folyamatot, melynek keretein belül a felsőház korábbi fő ellenfele, a baloldali mozgalmak és azok demokratikus követelései helyébe diktatórikus törekvések léptek, melyek komolyabban veszélyeztették a fennálló hatalmat és a felsőház pozícióját, és végül a rendszer bukásához is hozzájárultak.

Földreform

A Horthy-korszak törvényhozását végigkísérte a földosztás kérdése, melynek rendezését a gazdasági válság még sürgetőbbé tette, majd amit Gömbös Gyula programja is előtérbe helyezett. A második kamara kiemelt érdeklődéssel fordult a téma felé, mivel nagybirtokos agráriusok is helyet kaptak az intézményben, akik a mezőgazdaság korszerűsítése, támogatása mellett érveltek, de a tényleges, mélyreható reform és a nagybirtokrendszer felosztása ellen ők is tiltakoztak,⁶⁸ és alacsony létszámuk miatt a mezőgazdaság támogatására vonatkozó, kevésbé radikális javaslataik is elbuktak.

⁶⁶ FELSŐHÁZI NAPLÓ 1935-40. I. kötet, 21.

⁶⁷ ROMSICS 2010, 229.

⁶⁸ FELSŐHÁZI NAPLÓ 1931-36. III. kötet, 377.

Zsidókérdés

A szélsőségek elleni harc jegyében a felsőházi képviselők felléptek a zsidótörvények ellen is, amit tovább erősített az a körülmény is, hogy a felsőház padsoraiban izraelita egyházi vezetők, valamint zsidó származású kereskedők és nagytőkések is ültek, így a törvényhozás szintjén is megjelenő antiszemitizmussal szemben a második kamara (a lehetőségeihez képest) komoly ellenállást fejtett ki.⁶⁹ Ebben a zsidó származású képviselőket a konzervatív törvényhozók, főként az egyházi vezetők is támogatták, az intézmény szűk hatásköre miatt azonban csak kisebb módosításokat próbáltak elérni a törvényeket illetően, melyek főként a kikeresztelkedett állampolgárok védelmére irányultak, de ezek a kezdeményezések is elbuktak a kormány támogatásának elvesztésével.⁷⁰

Átalakulás és végjáték

A hatalommegosztás stabilitást és rendszervédő tengelyét megvalósító felsőház a Horthy-korszak végére túlteljesítette konzervatív célkitűzéseit abban a tekintetben, hogy a társadalomban és a politikai életben bekövetkező változások lekövetéséhez merevnek és maradinak mutatkozott, a stabilitás megőrzője helyett a fejlődés megakasztójává vált. Amíg a diktatórikus kezdeményezésekkel szemben fellépett a rendszer érdekében, addig a szintén egyre jelentősebbé váló szociális kérdésekre, illetve a demokratizálódási igényekre vagy nem adott választ, vagy elutasította azokat.⁷¹

A konzervativizmus negatív oldalát is magáénak tudó elitista intézmény nem tudott megküzdeni a kor kihívásaival, az elterjedő tömegdemokráciára negatív tendenciaként tekintett, ami a titkos választójog egyre hangosabb követelése közepette rontott az egyébként is legitimációs deficittel küzdő intézmény megítélésén.⁷²

A két világháború között egy alkalommal módosították a felsőház hatáskörén, az 1937. évi XXVII. törvénycikk bővítette a második kamara jogosítványait. Az új szabályozás értelmében, ha a két törvényhozó ház egy javaslat második visszaküldése után sem jutott megegyezésre, a képviselőház nem nyújthatta be saját verzióját közvetlenül az államfő elé, hanem együttes ülésen, titkos szavazáson született döntés a törvényjavaslatot illetően.⁷³ Ez a gyakorlat nem volt példa nélküli, az osztrák Reichsrat 1867-es szabályozása is tartalmazott már hasonló megoldást,⁷⁴ hazai vonatkozásban pedig a két

⁶⁹ PÜSKI é.n.

⁷⁰ FELSŐHÁZI IROMÁNYOK 1935-40. IX. kötet 328.

⁷¹ PÜSKI 2000, 171.

⁷² PÜSKI 2000, 71.

⁷³ 1937. évi XXVII. törvénycikk az országgyűlés felsőháza jogkörének újabb megállapításáról.

⁷⁴ RUSZOLY 2002, 289.

törvényhozó tábla viszonyát meghatározó 1608-as törvény is vegyes ülést írt elő, ha az előzetes üzenetváltások nem oldották meg a kérdést.⁷⁵

A módosítás nyújtotta előnyöket a felsőház politikai hátránya miatt nem tudta kihasználni, az együttes ülés két alkalommal valósult meg, mindkét esetben személyi kérdés miatt,⁷⁶ tehát a két ház konfliktusát nem a megújított hatáskör adta lehetőség útján kezelték.

A felsőház személyi összetételében változást jelentett a területi revízió, az első bécsi döntés után a Felvidék, az 1942-es választás után pedig a többi visszacsatolt terület képviselőivel bővült a második kamara.⁷⁷ Az ekkorra már a képviselőházból kiszorított, konzervatív, kormánykritikus politikusok menedékének számító intézmény létszáma 369 főre emelkedett,⁷⁸ az érkező új honatyák pedig az alkotmányvédelmet zászlajukra tűző konzervatív csoportokat erősítették.

A területi revízió által nem csak a felsőház létszáma változott meg, hanem a képviselői helyek aránya is: nőtt a kormányzó által kinevezett és a törvényhatóságok által küldött képviselők aránya is, mindez a méltóságon alapuló képviselői helyek kárára, míg a hivatás címén bejutott képviselők között nőtt az egyházi vezetők aránya.⁷⁹ Az egyházak képviselőinek arányát már az 1940. évi XXVII. törvénycikk is erőteljesen megemelte a felsőházon belül, ehhez a törvényhez kapcsolódik továbbá a második zsidótörvény végrehajtása, mely szerint megszűnt az izraelita képviselők felsőházi tagsága.⁸⁰

Az ország helyzetét meghatározó háborús kényszerpálya hatása alól a felsőház sem tudta kivonni magát. Mivel a felsőházi munkát meghatározó hangadó személyek a bethleni politika hívei voltak, illetve hagyományosan az angolbarát külpolitika felé húztak, támogatták Kállay Miklós terveit. Ezen álláspont miatt az 1944. márciusi német megszállás a második kamara számára is katasztrófális eredménnyel, letartóztatásokkal, az érdemi munka megszűnésével járt.⁸¹

A felsőház – következetesen tartva magát a rendszerhez – a megszállást követően úgy tett, mint Horthy Miklós kormányzó: a helyén maradt.⁸² Tényleges funkciót ekkor már nem töltött be az intézmény, a nyilas hatalomátvétel ellen pedig a vezetőség lemondással tiltakozott. A második kamara az első világháború lezárásához hasonlóan, a második világegés okozta válsághelyzetben sem mondta ki feloszlását. Határozatképtelenre csökkent

⁷⁵ SZALAI 2013, 72.

⁷⁶ SZABÓ 2013, 639.

⁷⁷ 1942. évi XXI. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről, valamint a visszacsatolt területekkel kapcsolatban a felsőház szervezetére vonatkozóan szükséges átmeneti rendelkezésekről.

⁷⁸ TAKÁCS 1995, 67.

⁷⁹ RUSZOLY 2002, 287.

⁸⁰ 1940. évi XXVII. törvénycikk a keresztény vallásfelekezetek egyháznagyjainak és képviselőinek felsőházi tagságáról.

⁸¹ PÜSKI é.n.

⁸² PÜSKI 2000, 145.

létszámmal, nyilas politikusokkal feltöltve állt fenn 1945 tavaszáig, működése kiüresedett, csupán propagandafunkciókat ellátva szolgálta ki a hatalmat.⁸³

Összegzés

A magyar törvényhozás második kamarájának 1927 és 1944 közötti tevékenységét alapvetően meghatározta az ellenforradalmi rendszerhez való hűség, az intézmény lehetőségeihez képest ellátta, illetve igyekezett ellátni a Bethlen-kormány által kitűzött célját, ennek pozitív és negatív vonásaival együtt. A fennálló hatalom védelme kettős feladatnak bizonyult, hiszen a felsőház akadályozta az antidemokratikus rendszer esetleges átmenetét egy közvetlen képviseleti úton működő, modern berendezkedésbe, ugyanakkor az önkényuralom kiépítésére tett kísérletekkel szemben ellenállást fejtett ki, védve ezzel a rendszer leépülő stabilitását. E jellegét tekintve kell kiemelni, hogy a felsőház magának a rendszernek, illetve Horthy Miklós kormányzónak tartozott hűséggel, tehát alkotmányos lehetőségeihez képest a fennálló rend védelme érdekében az aktuális kormány akaratával is szembeszállt, emiatt érdemelte ki több alkalommal az intézmény az „ellenzékieskedő” jelzőt.

A modernitás elutasítását indokolta a felsőház részéről, hogy a Horthy-korszak alatt anakronisztikus modellt szerinti működött az intézmény, ami táptalajt adott bizonyos szintű merevségnek és szociális érzéketlenségnek is, mely sajátosságok azonban nem hatnak meglepetésként egy olyan kamarától, amiben a rendszer hasznélvezői ülnek, akiknek fő feladata a fennálló politikai berendezkedés hatalmának megőrzése.

Mindazonáltal a politikai céloktól és értékítéletektől függetlenül, a felsőház törvényhozó munkáját olyan szűk hatáskörök kötötték meg, hogy nem tudott érvényt szerezni akaratának, a kormány és a képviselőház is könnyedén megkerülhette a jóváhagyását, aminek hatására önként a passzivitás felé fordult, mivel nem volt képes jelentősen befolyásolni a politikai folyamatokat.

Források

FELSŐHÁZI IROMÁNYOK 1935-40. IX. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FI-1935_09/ (Letöltés: 2020.02.07.)

FELSŐHÁZI NAPLÓ 1927-35. II. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1927_02/ (Letöltés: 2020.02.02.)

FELSŐHÁZI NAPLÓ 1927-35. V. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1927_05/ (Letöltés: 2020.02.02.)

FELSŐHÁZI NAPLÓ 1931-36. III. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1931_03/ (Letöltés: 2020.02.02.)

⁸³ PÜSKI é.n.

- FELSŐHÁZI NAPLÓ 1935-40. I. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1935_01/ (Letöltés: 2020.02.02)
- FELSŐHÁZI NAPLÓ 1935-40. II. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1935_02/ (Letöltés: 2020.02.02)
- FELSŐHÁZI NAPLÓ 1935-40. IV. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1935_04/ (Letöltés: 2020.02.02)
- NEMZETGYŰLÉSI NAPLÓ 1922-26 XLV. kötet; https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1922_45/ (Letöltés: 2020.02.03.)
1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról
1928. évi XIII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvénycikk egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről
1937. évi XXVII. törvénycikk az országgyűlés felsőháza jogkörének újabb megállapításáról
1940. évi XXVII. törvénycikk a keresztény vallásfelekezetek egyháznagyjainak és képviselőinek felsőházi tagságáról
1942. évi XXI. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről, valamint a visszacsatolt területekkel kapcsolatban a felsőház szervezetére vonatkozóan szükséges átmeneti rendelkezésekről

Irodalom

- BOROS – SZABÓ 1999 = Boros Zsuzsanna – Szabó Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867–1944)*. Budapest : Korona Kiadó, 1999.
- DEZSŐ 1991 = Dezső Márta: Üres marad-e a felsőházi terem? *Társadalmi Szemle* 3 (1991) 89–94.
- HERGER 2006 = Herger Csabáné: A növételtől az állami anyakönyvvezetőig. Budapest–Pécs : Dialóg Campus, 2006.
- KARDOS 1987 = Kardos József: *A szentkorona-tan története: 1919–1944*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1987.
- PÜSKI 2000 = Püski Levente: *A magyar felsőház története 1927–1945*. Budapest : Napvilág Kiadó, 2000.
- PÜSKI 2010 = Püski Levente: Az országgyűlés két házának viszonya a Horthy-korszakban. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica* Tomus LXXIII (2010) 725–737.

- ROMSICS 2010 = Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest : Osiris Kiadó, 2010.
- RUSZOLY 2002 = Ruszoly József: *Újabb magyar alkotmánytörténet 1848–1949*. Budapest : Püski Kiadó, 2002.
- SZABÓ 2008 = Szabó István: Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóságának kérdése. *Iustum Aequum Salutare* IV/3 (2008) 49–54.
- SZABÓ 2013 = Szabó István: A Felsőház hatásköre. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica* 75 (2013) 623–640.
- SZALAI 2013 = Szalai András: Ami az Alaptörvényből kimaradt: a második kamara, mint a parlamentáris kormányzat ellensúlya. *Pro Publico Bono Magyar Közigazgatás* 1 (2013) 68–85.
- TAKÁCS 1995 = Takács Imre: A törvényhozás második kamarája. *Társadalmi Szemle* 10 (1995) 61–69.
- TRÓCSÁNYI – SCHANDA 2014 = Trócsányi László, Schanda Balázs: *Bevezetés az alkotmányjogba; Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei*. Budapest : HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2014.

Internetes források

- HAJTÓ é.n. = Hajtó Ödön: *A kétkamarás parlamentről*; https://www.parlament.hu/biz39/aeb/info/2011/hajto_odon.pdf (Letöltés: 2020.01.13.)
- PÜSKI é.n. = Püski Levente: *A felsőház*; http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_felsohaz (Letöltés: 2020.01.13.)
- SZILÁDI 2015 = Sziládi Péter: *A felsőház felállításának szükségessége és jogköre 1926 után*. 2015.10.19.; <https://arsboni.hu/a-felsohaz-felallitasanak-szuksegessege-es-jogkore-1926-utan/> (Letöltés: 2020.01.13.)

Political effects of the Second Chamber's actions during the Horthy Era

TAMÁS SZEKERES

Between the two world wars conservatism appeared as the central ideology of the Hungarian political system. The official and most direct manifestation of this idea was the restoration of the second chamber of the parliament in 1927. Officially the function of the institution was to express interests, assist compromise and guarantee the separation of powers. In spite of this, the second chamber's main task was to stabilize the political system and protect the conservative regime from any significant changes. During the 17 years of the second chamber, it confronted the dictatorial acts of the far-right, but also hindered the democratic reform efforts of the opposition. However, the second chamber did not only function as a servant of the political elite, despite its lack of legitimacy, the institution took part in serious debates on certain topics e.g. economic issues, constitutional amendments, or anti-Jewish laws.